

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

اقتصاد مردم محور

مبانی، ضرورت و کیفیت تحقق از منظر
حضرت آیت الله خامنه‌ای دام ظلّه العالی

تألیف:

رضا رنجبران، سجاد رجبی، هادی غیاتی

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: اقتصاد مردم‌محور: مبانی، ضرورت و کیفیت تحقق از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای دام‌ظله‌العالی

مؤلفان: رضا رنجبران، سجاد رجیبی، هادی غیائی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام

صفحه‌آرا و ویراستار ادبی: رضا عبداللهی بجندی

طراح جلد: محمد روشنی

نمایه‌ساز و ناظر نسخه‌پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: چاپ سپیدان

چاپ اول: ۱۴۰۰

قیمت: ۳۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۸۶۲-۹

فروشگاه مرکزی: تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان فخررازی و خیابان دانشگاه، مجتمع پارسا، همکف، واحد ۲ و ۳

تلفن: ۰۶۶۹۵۴۶۰۳ - تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۰۶۰۶۷۴۱۱

فروشگاه کتاب صادق: تهران: بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، ضلع شمالی دانشگاه، تلفن: ۸۸۳۷۰۱۴۲

صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵ • کد پستی: ۰۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ • تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

فروشگاه اینترنتی: pub@isu.ac.ir • www.press.isu.ac.ir

سرشناسه: رنجبران، رضا، ۱۳۷۱-

عنوان و نام پدیدآور: اقتصاد مردم‌محور: مبانی، ضرورت و کیفیت تحقق از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای دام‌ظله‌العالی / تألیف رضا رنجبران، سجاد رجیبی، هادی غیائی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۳۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۸۶۲-۹

موضوع: خامنه‌ای، سیدعلی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - دیدگاه درباره اقتصاد

موضوع: اقتصاد - ایران

موضوع: اسلام و اقتصاد

موضوع: ایران - سیاست اقتصادی - قرن ۱۴

شناسه افزوده: رجیبی، سجاد، ۱۳۷۳-

شناسه افزوده: غیائی، هادی، ۱۳۷۱-

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

رده بندی کنگره: DSR ۱۶۹۲

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۴

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۳۲۰۶۵

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

۹ سخن ناشر
۱۱ پیشگفتار
۱۵ بخش اول: کلیات
۱۵ مقدمه
۱۶ اقتصاد مردم محور در آئینه کتب و مقالات
۱۶ مطالعات داخلی
۱۶ مطالعات مستقیم
۱۹ مطالعات غیر مستقیم
۱۹ مطالعات خارجی
۲۱ مروری بر مباحث کتاب حاضر
۲۳ بخش دوم: تحلیل بیانات
۲۳ روش تحقیق
۲۵ رویکردهای روش تحلیل مضمون
۲۷ فرایند پژوهش
۲۸ ۱. کدگذاری توصیفی
۳۴ ۲. کدگذاری تفسیری
۳۵ ۳. کدگذاری یکپارچه
۳۷ جدول مخاطب- زمان
۴۱ بخش سوم: تحلیل یافته‌ها
۴۱ مقدمه

۴۲	فصل اول: تعریف و ماهیت اقتصاد مردم محور.....
۴۳	مقدمه
۴۳	تعریف آزادی اقتصادی.....
۴۳	آزادی اقتصادی در مکتب سرمایه داری
۴۵	آزادی اقتصادی در مکتب اسلام.....
۴۸	راه تأمین آزادی اقتصادی در اسلام
۵۰	نقش دولت در تحقق آزادی اقتصادی
۵۱	حدود نظارت دولت بر فعالیت های مردمی
۵۲	نقش نظارتی دولت در تحقق عدالت
۵۲	بیانات
۵۶	فلسفه نظارت دولت
۵۶	بیانات
۵۹	انفاق و نقش آن در تحقق اقتصاد مردم محور.....
۵۹	بیانات
۶۲	ادله قرآنی وجوب انفاق بر همه افراد جامعه اسلامی
۶۲	بیانات
۶۸	فلسفه وجوب انفاق در حکومت اسلامی
۷۱	تبیین رابطه دولت و مردم
۷۲	رابطه آزادی اقتصادی با دو مقوله عدالت و پیشرفت
۷۳	حدود آزادی اقتصادی در اسلام
۷۴	تفاوت مکتب اسلام و سوسیالیسم در حدود آزادی اقتصادی.....
۷۶	تفاوت مردمی سازی و خصوصی سازی
۷۶	بیانات
۷۸	فصل دوم: اهمیت و ضرورت اقتصاد مردم محور.....
۷۹	مقدمه
۷۹	ضرورت های اقتصادی پرداختن به اقتصاد مردم محور
۷۹	دولتی بودن اقتصاد کشور
۸۱	ریشه های شکل گیری اقتصاد دولتی در کشور
۸۴	عدم پیشرفت اقتصاد.....

فهرست مطالب ♦ ۷

۸۴	عدم دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴
۸۶	عدم پیشرفت در عدالت اقتصادی
۸۷	ضرورت‌های راهبردی پرداختن به اقتصاد مردم‌محور
۸۷	اقتصاد مردمی، ضرورتی مکتبی و دینی
۸۹	اقتصاد مردم‌محور، یکی از خطوط اصلی حرکت امام
۹۰	فصل سوم: کیفیت تحقق اقتصاد مردم‌محور
۹۱	مقدمه
۹۱	ماهیت سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۹۳	انگیزه ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۹۵	آثار اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۹۸	برخی ابهامات در اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۰۰	الزامات اجرایی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۰۱	الزامات عدم ورود فساد در اجرای سیاست‌ها
۱۰۱	وظایف قوه مجریه
۱۰۴	وظایف قوه مقننه
۱۰۴	وظایف قوه قضائیه
۱۰۶	وظایف اختصاصی دولت
۱۰۶	بیانات
۱۱۲	مؤلفه‌های اقتصاد مردم‌محور
۱۱۳	ارائه مدل نهایی
۱۱۷	ضمایم
۱۱۷	ضمیمه ۱: اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۱۷	ضمیمه ۲: سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۲۲	ضمیمه ۳: متن سیاست‌های کلی بند ج اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۲۷	منابع و مآخذ
۱۳۱	نمایه

فهرست جداول و اشکال

جدول ۱-۲: فرایند تحلیل مضمون	۲۸
جدول ۲-۲: کدگذاری توصیفی	۲۹
جدول ۳-۲: کدگذاری تفسیری	۳۵
جدول ۴-۲: کدگذاری یکپارچه	۳۶
شکل ۱-۲: الگوی تحلیل مضمون اقتصاد مردم محور	۳۷
جدول ۵-۲: مخاطب- زمان	۳۸
شکل ۱-۳: رابطه دولت و مردم در مکتب اقتصاد اسلامی	۷۲
شکل ۲-۳: الزامات عدم ورود فساد در اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴	۱۰۶
شکل ۳-۳: وظایف دولت در زمینه‌سازی برای مشارکت مردم	۱۱۰
شکل ۴-۳: الگوی بصری نظریه اقتصاد مردمی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مدظله‌العالی	۱۱۵

سخن ناشر

رسالت و مأموریت دانشگاه امام صادق (علیه السلام) «تولید علوم انسانی اسلامی» و «تربیت نیروی درجه یک برای نظام» (که در راهبردهای ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله تعیین شده) است. اثرپذیری علوم انسانی از مبانی معرفتی و نقش معارف اسلامی در تحول علوم انسانی، دانشگاه را بر آن داشت که به طراحی نو و بازمهندسی نظام آموزشی و پژوهشی جهت پاسخگویی به نیازهای نوظهور انقلاب، نظام اسلامی، و تربیت اسلامی به عنوان یک اصل محوری برای تحقق مأموریت خویش بپردازد و بر این باور است که علم توأم با تزکیه نفس می تواند هویت جامعه را متأثر در مسیر تعالی و رشد قرار دهد.

از این حیث «تربیت» را می توان مقوله ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می سازد.

از سوی دیگر «سیاست ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست ها در گرو انجام پژوهش های

علمی و بهره‌مندی از نتایج آن‌هاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخگویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم‌اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام‌عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق (علیه‌السلام) را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان‌شاء‌الله)

وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

معاونت پژوهشی دانشگاه

پیشگفتار

منظور از اقتصاد مردم‌محور اقتصادی است که در آن مردم محور فعالیت‌های اقتصادی قرار دارند. به عبارت بهتر اقتصادی مردم‌محور است که در آن «حضور آگاهانه، داوطلبانه، فعالانه، جمعی و فردی و متناسب با توان همه افراد ملت در تمامی عرصه‌های اقتصادی کشور در سه ساحت تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و اقدام» محقق گشته باشد.^۱ رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) در همین خصوص می‌فرماید: «این اقتصادی که به عنوان اقتصاد مقاومتی مطرح می‌شود، مردم‌محور است؛ یعنی بر محور دولت نیست و اقتصاد دولتی نیست، اقتصاد مردمی است؛ با اراده مردم، سرمایه مردم، حضور مردم تحقق پیدا می‌کند. اما «دولتی نیست» به این معنا نیست که دولت در قبال آن مسئولیتی ندارد؛ چرا، دولت مسئولیت برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، ظرفیت‌سازی، هدایت و کمک دارد. کار اقتصادی و فعالیت اقتصادی دست مردم است، مال مردم است».^۲

۱. رک: حسینی و حسینی (۱۳۹۵)، امام، مردم، اقتصاد؛ تبیین الگو و معیارهای اقتصاد مردم‌محور مبتنی بر اندیشه امام خمینی رضوان‌الله تعالی علیه، ص ۲.
۲. بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۰۱/۰۱.

تبلور بحث اقتصاد مردم‌محور در ادبیات اقتصاد متعارف را می‌توان در تقسیم‌بندی نظامات مختلفی که در طول تاریخ به‌منظور پیشبرد اهداف اقتصادی معرفی گشته است، ملاحظه نمود. آنچه در دنیا از مردمی‌شدن اقتصاد فهمیده می‌شود، یکی الگوی سوسیالیسم به شکل تعاونی است و نوع دیگر از مردمی‌شدن، خصوصی‌سازی است.^۱ اما جریان مقابل مردمی‌شدن، اقتصاد دولتی است. زمانی به یک اقتصاد، صفت دولتی بودن اطلاق می‌شود که مالکیت‌های دولتی در آن اقتصاد در مقابل مالکیت‌های خصوصی و مالکیت‌های تعاونی سهم بسیار بیشتری داشته باشد؛ بنابراین در ادبیات متعارف، در مقابل اقتصاد مردمی به‌کار می‌رود.^۲

توجه به امکان وجود فعالیت‌های اقتصادی غیرانتفاعی در کنار فعالیت‌های انتفاعی می‌تواند تبیین بهتری از ماهیت اقتصاد مردم‌محور ارائه کند. اگر سازمانی نه در تحت منطق بازار بگنجد و نه در زنجیره بوروکراتیک فرمان دولت قرار گیرد، بنا به قاعده باید قسمتی از بخش سوم شمرده شود. در این بخش، سازمان‌های خودگردان و افراد داوطلب، با نیات خیرخواهانه کسب سود و توزیع سود را نفی می‌کنند.^۳ با توجه با این نکته، می‌توان فعالیت‌های غیرانتفاعی مردمی در حوزه اقتصاد را نیز بخشی از جریان مردمی‌شدن اقتصاد دانست. همچنین مفهوم تأمین مالی جمعی^۴ نیز تا حدودی در همین چارچوب مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

شاید بتوان مهم‌ترین ضرورت پرداختن به اقتصاد مردمی را نتیجه‌ای دانست که از رهگذر تحقق آن به دست می‌آید. تحقق اقتصاد مردمی روی دیگر سکه اسلامی‌شدن اقتصاد است؛ نوع نگاه انسان‌شناسی اسلامی اقتضائاتی را در ادامه خودش می‌آورد که در شاخ‌وبرگ‌های آن به مفهومی مانند مردمی‌بودن اقتصاد می‌رسیم.^۵ مردمی‌شدن اقتصاد به عنوان یکی از ارکان اصلی اقتصاد مقاومتی، نقش اساسی در قوام اقتصاد

۱. رک: پیغامی، عادل (۱۳۹۳)، درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی؛ تبیین نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه اقتصادی رهبر معظم انقلاب، ص ۲۵۷.

۲. رک: پناهی، محمدحسین و امینی، اشرف (۱۳۹۰)، دولت رانتهی، اقتصاد دولتی، ص ۴.

3. Rt Corry, Olaf (2010), Defining and Theorizing the Third Sector

4. Crowd Funding

۵. رک: حسینی و حسینی (۱۳۹۵)، امام، مردم، اقتصاد؛ تبیین الگو و معیارهای اقتصاد مردم‌محور مبتنی بر اندیشه امام خمینی رضوان‌الله، ص ۱۷.

کشور ایفا می‌کند. تحریم افراد و نهادهای کلیدی دولتی و مانع‌تراشی در مقابل تجارت و فروش نفت خام و سایر مسائل همگی نشانگر وجود دشمنی آگاه نسبت به ضعف‌ها و مشکلات موجود در کشور است و از دولتی بودن اقتصاد کشور ناشی شده است اما در صورتی که مردم جایگاه حقیقی خود را در اقتصاد به دست بیاورند و به عبارتی اقتصاد در سطح کشور وسیعی مانند ایران پخش شود سنگ‌اندازی و تحریم، یارای مقابله با این قوام را نخواهد داشت.

یک ارزش مهم دیگر اقتصاد مردم‌محور، سالم‌سازی و به‌سازی محیط اقتصادی جامعه است. به موجب بهره‌گیری از مدیریت مشارکتی و اصل خودیاری، کانون‌های اقتصاد مردمی هستند که یک جریان بالنده اقتصاد سالم را تشکیل داده‌اند. جریانی که مبارزه و پیشگیری از آلودگی‌های اقتصادی از قبیل احتکار، گران‌فروشی، تورم، واسطه‌گری، دلال‌بازی و ... را در دستور کار خود قرار داده و به مثابه یک فلسفه و هدف محوری مورد نظر دارد.^۱ همچنین تجمیع سرمایه‌های اندک برای تشکیل سرمایه کلان جهت خدمت به شکوفایی اقتصاد کشور، سمت و سوددهی به گردش سرمایه‌های مردم در راستای طرح‌ها و ابتکارات اقتصادی کلان کشور، گامی اساسی در بهبود شرایط اجتماعی و پیشرفت اقتصادی است که با اقتصاد مردمی محقق می‌شود.^۲

آنچه در اینجا حائز اهمیت است، این است که آیا با توضیحاتی که ذکر شد، اقتصاد مردم‌محور به عنوان یکی از ارکان اصلی اقتصاد مقاومتی، همان اقتصاد مردم‌محور در ادبیات اقتصاد متعارف است یا مبحثی متفاوت و کامل‌تر از مصادیق اقتصاد مردمی اعم از بخش خصوصی و تعاونی یا بخش سوم اقتصاد است؟ به منظور پاسخ به این پرسش توجه به این نکته ضروری است که به تعبیر رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به عنوان فقیهی جامع‌الشرایط و آگاه به زمان، اقتصاد مقاومتی «الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و

۱. رک: عباسی، محمدرضا (۱۳۷۹)، اقتصاد تعاونی: ارزش‌ها و پیوستگی‌های آن با توسعه ملی.

۲. رک: محمدی، فرامرز (۱۳۷۳)، چشم‌انداز تعاونی‌های اعتبار.

اسلامی»^۱ بوده و مقتضیات اسلامی و بومی کشور ایران در آن لحاظ گردیده است. اثبات و تبیین این امر نیازمند کوشش‌های علمی و پژوهش‌های مستمر در حوزه‌های مختلف اقتصاد مقاومتی است. با توجه به نکات مزبور، لازم است اقتصاد مردم‌محور به خوبی شناخته شده و مؤلفه‌های اصلی و تحقق‌بخش آن، پس از تحلیل و بررسی دقیق، از طریق برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری از سوی مسئولین، در نهادها و بخش‌های مختلف جاری گردد.

۱. ابلاغیه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۱/۲۹.

بخش اول: کلیات

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مشکلات اقتصاد ایران از منظر مقام معظم رهبری، شکل‌گیری اقتصاد بر محور دولت و دور ماندن مردم از میدان اقتصادی است؛^۱ زیرا یکی از مهم‌ترین پایه‌های شکل‌گیری اقتصاد مقاوم در هر کشوری حضور مردم در بطن میدان اقتصادی است. البته شایان ذکر است که حضور مردم فقط منحصر در فضای اقتصادی نیست بلکه مشارکت سیاسی و مشارکت فرهنگی نیز در شکل‌گیری و قوام جامعه اسلامی نقش بسزایی دارد.

رهبر معظم انقلاب نیز به این مشکل بزرگ اشاره کرده‌اند و اقتصاد نفتی را نیز در کنار آن؛ مشکل عمده و ریشه‌ای دیگر اقتصاد ایران عنوان کرده‌اند. از آن جهت اقتصاد دولتی مسئله ریشه‌ای است که بسیاری از دیگر مشکلات و مسائل دیگر از آن نشئت می‌گیرد. به عنوان مثال اگر اقتصادی دولتی باشد، به راحتی مورد تحریم کشورهای دیگر یا سازمان‌های بین‌المللی قرار می‌گیرد و در نتیجه شکنندگی چنین اقتصادی به شدت پایین می‌آید و قدرت مقابله و انعطاف‌پذیری در مقابل نوسانات خارجی و داخلی را ندارد. مقام معظم رهبری نیز عامل اثرگذاری تحریم‌های دشمن را همین

۱. بیانات در دیدار مردم آذربایجان ۱۳۹۳/۱۱/۲۹ «دو اشکال بزرگ در اقتصاد ما وجود داشته است: یکی اینکه اقتصاد ما نفتی بود؛ یکی اینکه اقتصاد ما دولتی بود».

مسئله می‌داند:

«اینکه دشمن می‌تواند ما را تحریم کند و... اینکه با دولت برخورد می‌کنند، دستگاه‌های گوناگون دولتی مورد تحریم قرار می‌گیرند، به خاطر این است که این دستگاه‌ها متعلق به دولت‌اند. ما می‌توانستیم در عرصه اقتصادی، دست‌های گوناگون مردمی را وارد بکنیم^۱».

لذا پرداختن به این مسئله وقتی به ابعاد اثرگذاری آن از طرفی و همچنین جنگ تمام‌عیار اقتصادی دشمن علیه جمهوری اسلامی از طرف دیگر نگریسته می‌شود، ضرورت دوچندان می‌یابد.

اقتصاد مردم‌محور در آینه کتب و مقالات

مطالعات داخلی

مطالعات مستقیم

در زمینه اقتصاد مردم‌محور، مطالعات مستقیم گسترده‌ای در داخل صورت نگرفته است. در میان این مطالعات، مرتبط‌ترین مباحث را می‌توان در پژوهش یوسفی و غفاری (۱۳۹۵) که ارتباط مردم و اقتصاد مبتنی بر بیانات رهبر معظم انقلاب از حیث ضرورت‌ها، آسیب‌ها و سیاست‌ها مورد بررسی قرار داده است و در مطالعه شفیع‌ا و موسوی لقمان (۱۳۹۳) که نقش مردم در پیشرفت اقتصادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار داده است، یافت. هرچند در این پژوهش‌ها، محوریت بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی و پیمایش کامل آن‌ها به روش تحلیل مضمون در دستور کار قرار نگرفته است. در ذیل، مطالعات مرتبط با اقتصاد مردم‌محور مورد بررسی قرار می‌گیرد:

یوسفی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی مردم‌سالاری اقتصادی، بستر آزادی اقتصادی» به این می‌پردازد که بر اساس مبانی بینشی و ارزشی اسلام می‌توان الگوی آزادی اقتصادی مردم‌سالار را طراحی کرد که تمام نیروهای فعال اقتصادی اعم از صاحب سرمایه و نیروی کار آزادی واقعی در عرصه اقتصادی داشته باشند و هر سه

۱. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۳/۱۲/۲۱.

گروه: صاحب سرمایه، نیروی کار و مصرف‌کننده به هدف‌های خود از فعالیت اقتصادی نائل آیند. در الگوی وی، آزادی اقتصادی بر تمام فعالان اقتصادی به عنوان حق شمرده می‌شود؛ هر چند آنان در برابر بهره‌مندی از این حق با تکالیف و مسئولیت‌هایی روبرو هستند. نویسنده در این نوشتار به روش توصیفی و تحلیلی، الگوی آزادی اقتصادی مردم‌سالار، مبانی، هدف‌ها، اصول و راهبرد آن بر اساس آموزه‌های اسلامی تبیین کرده است.

یوسفی (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای دیگر با عنوان «مدل مردم‌سالاری اقتصادی دینی، بستر تولید ملی پایدار عدالت‌محور» که با روش توصیفی و تحلیلی صورت پذیرفته است به دنبال اثبات این فرضیه است که آموزه‌های اسلامی ظرفیت لازم برای ارائه مدل‌های مردم‌سالاری اقتصادی جهت تأمین هدف‌های تمام گروه‌های فعال اقتصادی و نیز تولید ملی پایدار عدالت‌محور را دارند. همچنین وی بیان می‌دارد که در مدل‌های مردم‌سالاری اقتصادی دینی همه مردم می‌توانند به معنای واقعی متولی امور اقتصادی باشند و تمام گروه‌های فعال اقتصادی (صاحب سرمایه، نیروی کار و مصرف‌کننده) به تمام هدف‌های خود دست یابند.

شفیعا و موسوی لقمان (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «نقش مردم در پیشرفت اقتصادی در اندیشه‌های مقام معظم رهبری» به تبیین نقش مردم در پیشرفت اقتصادی بر مبنای رهنمودهای ولی فقیه با استفاده از نظریه داده‌محور پرداخته‌اند. بدین‌منظور بیانات معظم‌له را با توجه به اشراف و بصیرت وی نسبت به مقتضیات اسلامی و ایرانی کشور به عنوان منبع جمع‌آوری داده‌ها مورد بررسی قرار داده‌اند. نویسندگان پس از تجزیه و تحلیل و رمزگذاری داده‌ها، نظریه نقش مردم در پیشرفت اقتصادی را در قالب یک الگوی بصری و با تأکید بر شرایط علی، زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها، استخراج کرده‌اند.

حسینی و حسینی (۱۳۹۵) در کتابی با عنوان «امام، مردم، اقتصاد» به تبیین مبانی نظری و الگوی مشارکت مردمی در اقتصاد پرداخته‌اند. نویسندگان راهکار اساسی حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی را اجرای الگوی کامل اقتصاد مقاومتی می‌دانند که مشارکت مردمی یکی از ارکان و اصول آن است. بنا بر نظر آنان مشارکت مردمی در اقتصاد یعنی حضور آگاهانه، داوطلبانه، فعالانه، جمعی و فردی و متناسب با توان همه

افراد ملت در تمامی عرصه‌های اقتصادی کشور در سه ساحت تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و اقدام. لذا در همین راستا، هدف آنان تبیین مبانی نظری و الگوی مشارکت مردمی در اقتصاد و به دست آوردن معیارهای اقتصاد مردمی با بررسی اندیشه‌های حضرت امام خمینی (ره) می‌باشد. همچنین آنان بعد از تبیین ماهیت، اهمیت و کیفیت مشارکت مردمی، به عنوان اجزای الگوی مشارکت مردمی، به تبیین معیارهای اقتصاد مردم‌محور که برگرفته از الگوی مذکور است، می‌پردازند.

یوسفی (۱۳۹۵) در کتابش با عنوان «مبانی و مدل‌های مشارکت مردمی در اقتصاد مقاومتی» به بررسی مشارکت مردمی در چارچوب اقتصاد مقاومتی پرداخته است. در بخش اول کتاب تعریف اقتصاد مقاومتی و تبیین ویژگی‌های آن، اهمیت چگونگی مشارکت مردم در اقتصاد مقاومتی، مبانی مشارکت مردمی در اقتصاد مقاومتی و منطق حرکت از مبانی به مدل‌های مشارکت مردمی ارائه شده است. در بخش دوم ارائه ساختار اقتصادی سرمایه‌محور کار با مدل‌های ساختار مردم‌سالاری اقتصادی، اصول حاکم بر ساختار مردم‌سالاری اقتصادی و همچنین مدل‌های ساختار اقتصادی خیرخواهانه بررسی شده‌اند.

یوسفی و غفاری (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش مردم در اقتصاد مقاومتی با تأکید بر بیانات رهبر معظم انقلاب» به بحث مشارکت مردم در اقتصاد به عنوان یکی از اصول انقلاب اسلامی پرداخته‌اند. نویسندگان در این مطالعه در صدد هستند تا این موضوع را از ابعاد و زوایای مختلف از جمله ضرورت‌ها، آسیب‌ها و سیاست‌ها تبیین کنند و همچنین وظایف مردم و مسئولان در قبال این موضوع را در بیانات مقام معظم رهبری بیان کنند. نتایج این مطالعه حاکی از آن است که نه تنها رهبری معتقد به مشارکت واقعی مردم در اقتصاد است؛ بلکه ایشان در بیانات خود زوایای مختلفی از این موضوع را نیز تبیین کرده‌اند. از نظر ایشان نظام جمهوری اسلامی دارای یک ساخت حقوقی و یک ساخت حقیقی است. برای نظام اقتصادی هم که در واقع یکی از زیرنظام‌های نظام جمهوری اسلامی است، می‌توان یک ساخت حقوقی و یک ساخت حقیقی در نظر گرفت. نویسندگان در این مطالعه این دو ساخت در مشارکت مردم را در اقتصاد تبیین کرده‌اند.

مطالعات غیرمستقیم

در خصوص رابطه مردم و اقتصاد، در برخی از مطالعات، به عنوان بخشی از محتوای مورد مطالعه، اشاراتی به این امر وجود دارد که می‌توان به کتاب درس‌گفتارهای اقتصاد مقاومتی؛ تبیین نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه رهبر معظم انقلاب اثر عادل پیغامی (۱۳۹۳) اشاره کرد. همچنین در خصوص مفهوم اقتصاد بخش سوم که در مقدمه به آن اشاره گردید و در ادبیات موضوعی بیشتر تبیین خواهد شد، از میان مطالعات داخلی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

طغیانی و درخشان (۱۳۹۵) در کتابی با عنوان «اقتصاد وقف و خیریه» به عنوان اولین اثر داخلی در بیان مسائل و جایگاه بخش سوم اقتصاد، در تلاش هستند تا ضمن ایجاد ارائه و تبیین بهتری از این بخش، نظریه‌های پیرامون آن را مطرح ساخته و به حل مسائل و چالش‌های عملکردی آن کمک کند. در این کتاب بیان می‌شود که اگر هدف دانش اقتصاد را تخصیص بهینه منابع کمیاب بدانیم، بخشی از این تخصیص‌های منابع نه توسط دولت و بازار بلکه به وسیله بخش سوم صورت می‌گیرد که ساختار انگیزشی و نهادی ویژه خود را دارد و در اصطلاح دانش بومی یا وقف و خیریه شناخته می‌شود.

حیدری و درخشان (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل کارکردهای بخش سوم (امور خیر و نیکوکاری) در توسعه اقتصادی و اشتغال» با بررسی ماهیت بخش سوم اقتصاد در حوزه خیر و نیکوکاری، کانال‌های تأثیر توسعه بخش سوم اقتصاد بر توسعه اقتصادی و اشتغال را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهند. آن‌ها برای این منظور از طریق روش کتابخانه‌ای با استفاده از تجارب سایر کشورها و همچنین تجارب ایران در اعصار گذشته در توسعه اشتغال با استفاده از ظرفیت بخش سوم به استخراج کانال‌های تأثیر این بخش بر تولید و اشتغال می‌پردازند.

مطالعات خارجی

همان‌طور که در مقدمه از مفاهیم اقتصاد بخش سوم و تأمین مالی جمعی به عنوان مصادیقی از اقتصاد مردم‌محور در کنار بخش تعاونی و بخش خصوصی نام برده شد، به برخی مطالعات صورت پذیرفته در این حوزه‌ها اشاره می‌گردد:

گودین^۱ (۲۰۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت‌پذیری مردم‌سالارانه: بخش سوم و سایر بخش‌ها» معتقد است بخش دولتی، بخش خصوصی و بخش داوطلبانه و غیرانتفاعی یا همان بخش سوم، هر کدام نقش‌ها و مسئولیت‌های متفاوتی در جامعه دارند و هر کدام با توجه به قابلیت‌های خود، نیازی را از جامعه برطرف می‌کنند و از طرفی در صورتی که هر کدام، در نقش دیگری ظاهر گردد، موجب بروز نقص و ایجاد ضرر می‌گردد. در این مقاله کیفیت فعالیت هر کدام از بخش‌ها در تعامل با همدیگر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

آکن^۲ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «بخش سوم و توسعه» بخش سوم را با این دید که نقش پُررنگی در تسکین آلام آثار فقر و کمک به دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی به خصوص در کشورهای در حال توسعه دارد مورد توجه قرار می‌دهد. او در این مقاله نقش دولت در دستیابی به رفاه اجتماعی را بسیار مهم قلمداد می‌کند اما بخش سوم را در پوشش کمبودهای اقتصادی جامعه در مسیر توسعه و کاهش فقر مؤثر می‌داند. او همچنین برای اثبات مدعای خود، شواهدی را از کشورهای قاره آفریقا ارائه می‌کند.

مرتنز^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان «سازمان‌های غیرانتفاعی و اقتصاد اجتماعی: دوره جهت شناخت بخش سوم» بیان می‌دارد که اصطلاح بخش سوم مخصوص سازمان‌هایی است که نه در زمره بخش خصوصی و سرمایه‌دار قرار می‌گیرد و نه جزئی از بخش دولتی محسوب می‌گردد. او در این مقاله سعی می‌کند ابتدا با بیان ویژگی‌های بخش دولتی و خصوصی و تفاوت آن با بخش سوم، شناختی از آن را ارائه کند و سپس با فرض شرایطی که نه دولت و نه بخش خصوصی فعالیت نداشته باشند، سعی می‌کند تبیینی از نقش بخش سوم ارائه کند.

وینستون اسمیت^۴، هنیگان^۵ و گاسیوروفسکی^۶ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان «شتاب‌دهنده‌ها و تأمین مالی جمعی: مکمل بودن، رقابت یا همگرایی در مراحل اولیه تأمین مالی کسب‌وکارهای جدید» به بررسی نقش تحول و اثرات پویایی مراحل اولیه

1. Robert E. Goodin
2. Sylvester Akhaine
3. S. Mertens
4. Winston Smith
5. T.J. Hannigan
6. Laura Gasiorowski

شتاب‌دهنده‌ها در خصوص تأمین مالی کارآفرینان سطح وسیع پرداخته‌اند. آن‌ها با استفاده از روش مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای به بررسی کیفیت سرمایه‌گذاری حدود ۷۴۰ شرکت به دو صورت تأمین مالی جمعی و استفاده از شتاب‌دهنده‌ها پرداخته‌اند.

مروری بر مباحث کتاب حاضر

کتاب حاضر شامل سه بخش و بخش سوم شامل سه فصل است. در بخش سوم کتاب، سه فصل «ماهیت و مبانی اقتصاد مردم‌محور»، «اهمیت و ضرورت اقتصاد مردم‌محور» و «کیفیت تحقق اقتصاد مردم‌محور» تدوین گشته است. در فصل اول با استفاده از مفهوم آزادی اقتصادی در مکتب اسلامی به تبیین مبانی و ماهیت اقتصاد مردم‌محور پرداخته شده است. برای این منظور، ابتدا آزادی اقتصادی را در دو مکتب سرمایه‌داری و مکتب اسلامی تعریف شده است. سپس در بخش بعدی راهی که مکتب اسلامی به منظور تحقق اقتصاد مردمی با استفاده از بستر آزادی اقتصادی مطرح می‌کند، مورد بحث قرار گرفته است و در نهایت و در بخش پایانی این فصل حدود آزادی اقتصادی از منظر اسلام بیان شده است. در فصل دوم اهمیت و ضرورت توجه به مردمی‌شدن اقتصاد و لزوم تحقق آن مورد بررسی قرار می‌گیرد و سعی می‌شود از رهگذر شرایط و عوامل مختلف به تبیین این مهم پرداخته شود. بحث از اهمیت و ضرورت مردمی‌شدن اقتصاد در اندیشه رهبر معظم انقلاب^(مدظله‌العالی) اقتضا می‌کند عوامل و شرایط مختلفی را که ایشان در بیانات خود بدان اشاره کرده‌اند مورد بررسی قرار گیرد. در این قسمت دولتی بودن اقتصاد، عدم پیشرفت اقتصادی به دلیل مردمی نبودن اقتصاد، فقدان عدالت اقتصادی و عدم دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ از عواملی است که تحقق اقتصاد مردمی به آن وابسته است. از سویی معتقدات و منابع اسلامی، اصول انقلاب و خط امام (علیه‌السلام) و آثاری که مردمی‌شدن اقتصاد بر قوام و رفاه اقتصادی در کشور دارد موجب می‌شود پرداختن به اقتصاد مردم‌محور اهمیت و ضرورتی دوچندان پیدا کند. در فصل سوم مسیر دستیابی به هدف مردمی‌شدن اقتصاد و کیفیت تحقق آن بررسی شده و با مبنا قرار دادن سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به عنوان نقشه راه دستیابی به اقتصاد مردم‌محور، از خلال بیانات و اندیشه‌های

رهبر معظم انقلاب اسلامی کیفیت تحقق اقتصاد مردم‌محور مورد بررسی قرار می‌گیرد. اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل ۴۴ الزاماتی دارد که تحقق آن منوط به همکاری و جدیت هر سه قوه اجرایی کشور است. مبارزه با مفسد مرتبط، ایجاد زمینه جهت تقویت مشارکت مردمی، تدوین سیاست‌های حاکمیتی مناسب و رصد و پیگیری اجرای سیاست‌ها از جمله الزاماتی است که لازم است در دستور کار دولت قرار گیرد. کمک به طراحی نظام اقتصادی با ثبات و تدوین، تسهیل و اصلاح قوانین مرتبط با این موضوع در حیطه وظایف مجلس قرار می‌گیرد. قوه قضائیه نیز با حمایت از حاکمیت‌های قانونی و مبارزه با مظاهر قانون‌گریزی نقش بسزایی در تحقق اقتصاد مردم‌محور ایفا می‌کند. در این بخش، پس از تبیین جایگاه و اهداف ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و بررسی دلالت‌هایی که این سیاست‌ها در خصوص اقتصاد مردم‌محور دارد، الزامات اجرایی مرتبط با هر سه قوه جهت پیاده‌سازی این سیاست‌ها در جهت مردمی‌شدن اقتصاد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بخش دوم: تحلیل بیانان

روش تحقیق

رشد سریع تحقیقات کیفی در سال‌های اخیر، منجر به برداشتن گامی مثبت در جهت درک عمیق‌تر از پدیده‌های اجتماعی و پویایی آن‌ها شده است. با این حال، هنوز ابزارهای مناسبی برای تحلیل داده‌های کیفی، به اندازه کافی، وجود ندارد. در حالی که به مسائل مربوط به چرایی، چگونگی و زمان به‌کارگیری روش‌های کیفی، توجه ویژه‌ای شده است؛ اما به نحوه تحلیل داده‌های متنی که پژوهشگران کیفی در مرحله پایانی جمع‌آوری داده عرضه می‌کنند، کمتر توجه شده است. این موضوع، یکی از مشکلات پژوهشگران، خصوصاً پژوهشگران علوم اجتماعی است که از روش‌های کیفی استفاده می‌کنند (Stirling, 2001).

برای کسب نتایج مفید و بامعنی در تحقیقات کیفی، لازم است داده‌ها به صورت روشمند تحلیل شود؛ اما متأسفانه ابزارهای تحلیلی اندکی در این زمینه وجود دارد؛ به طوری که پژوهشگران معمولاً تمایل پیدا کرده‌اند پرسش مربوط به چگونگی را از تحلیل‌های خود حذف کنند. با این حال، رشد معتدله استفاده از تحلیل‌های کیفی، امیدوارکننده است اما همچنان به ابزارهای پیشرفته‌تری جهت تسهیل این تحلیل‌ها، نیاز است. همچنین، لازم است درک بهتری از تحلیل کیفی حاصل شود تا با اطمینان بتوان از آن به عنوان روشی قوی و مناسب استفاده کرد. این امر، تنها با ثبت نظام‌مند و

تبیین روش‌های تحلیل امکان‌پذیر است؛ به‌گونه‌ای که فنون موجود، تسهیم و با بهبود آن‌ها، ابزارهای جدید و بهتری، پردازش شود.

یکی از روش‌های ساده و کارآمد تحلیل کیفی، تحلیل مضمون است. این روش، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در تحلیل‌های کیفی است؛ به همین دلیل، بویاتزیس^۱ (۱۹۸۸) آن را نه روشی خاص بلکه ابزاری مناسب برای روش‌های مختلف، معرفی می‌کند. ریان و برنارد^۲ (۲۰۰۰) نیز کدگذاری مضامین را فرایند پیش‌نیاز تحلیل‌های اصلی و رایج کیفی، معرفی می‌کنند تا روشی منحصربه‌فرد و خاص؛ اما به عقیده براون و کلارک^۳ (۲۰۰۶)، تحلیل مضمون را باید روش ویژه‌ای در نظر گرفت که یکی از مزایای آن، انعطاف‌پذیری است. قبل از پرداختن به توضیح فرایند روش‌شناسی لازم است به این نکته نیز اشاره شود که در سال‌های اخیر، پیشرفت‌های چشمگیری در زمینه نرم‌افزارهای تحقیق کیفی، هم به لحاظ تنوع و هم به لحاظ کارایی آن‌ها صورت گرفته است. برخی نرم‌افزارهایی که تحلیل مضمون را می‌توان به کمک آن‌ها انجام داد عبارت‌اند از: NVivo, ATLAS.ti, CAITA, Kwalitan, Quarlus, MAXQDA, Weft QDA.

البته واضح است که نرم‌افزار فقط می‌تواند در سازمان‌دهی و بازیابی داده‌ها به پژوهشگر کمک نماید و نمی‌تواند به‌تنهایی درباره داده‌ها قضاوت کند. بااین‌حال، استفاده از چنین نرم‌افزارهایی پژوهشگر را قادر می‌کند به‌طور مؤثر و کارآمد با مضامین پیچیده و حجم زیادی از داده‌های کد گذاشته، کار کند. این نرم‌افزارها همچنین به عمق و پیچیدگی تحلیل کمک می‌کند (عابدی جعفری و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۶۳). به‌طور متداول در بررسی‌های کیفی با تکنیک تحلیل مضمون از نرم‌افزار MAXQDA استفاده می‌شود. محیط و ابزار گرافیکی متنوع، رابط کاربری آسان‌تر و جذاب‌تر، سازگاری بیشتر با زبان فارسی، فرمت‌های خروجی مختلف و امکان جستجوی آسان بین داده‌های فارسی از جمله مزایای این نرم‌افزار نسبت به دیگر نرم‌افزارهای تحلیل کیفی می‌باشد.

1. Boyatzis, R. E
2. Ryan, G. W. & Bernard, H. R
3. Braun, V. & Clarke, V

رویکردهای روش تحلیل مضمون

مضامین یا الگوهای داده‌ها را می‌توان با دورویکرد استقرایی (مبتنی بر داده) و رویکرد قیاسی (مبتنی بر نظریه) شناخت. در روش قیاسی، تحلیل مضمون بر اساس علاقه نظری یا تحلیلی پژوهشگر به موضوع صورت می‌گیرد لذا این روش بیشتر مبتنی بر فرد تحلیلگر است. در این روش، محقق، کدها را بر اساس نظریه مشخصی انتخاب می‌کند و علائم، شاخص‌ها و شواهدی را که با این نظریه، حمایت می‌شوند می‌شناسد و کدگذاری می‌کند. کدهای مرتبط با هر مضمون نیز از فرضیه‌ها و مؤلفه‌های نظریه مورد نظر استخراج می‌شود. بررسی ادبیات نظری، درک مناسبی برای شناخت مضامین فراهم می‌کند. کدهایی را که سایر پژوهشگران به کار برده‌اند و نتایج تحقیقات آن‌ها، به توسعه کدها در روش مبتنی بر تحقیقات گذشته، مستقیماً کمک می‌کند. در روش استقرایی، مضامین شناخته، به‌شدت با خود داده‌ها مرتبط هستند. این روش تحلیل مضمون تا حدودی شبیه نظریه داده بنیاد است. در این روش، فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش برای انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه‌شده (قالب مضامین) صورت می‌گیرد. در روش استقرایی، تحلیل مضمون بر اساس داده‌ها انجام می‌شود (عابدی جعفری و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۷۵). روش تحلیل مضمون در این کتاب بر اساس رویکرد استقرایی صورت پذیرفته است.

جهت دستیابی به سوالات مطروحه، کل بیانات مقام معظم رهبری به عنوان منبع اصلی پژوهش مورد پیمایش کامل قرار گرفت. در این پژوهش، نخست کل بیانات ایشان از ابتدا تا انتها مطالعه و مطالب مرتبط با موضوع و سوالات پژوهش فیش‌برداری شد. در فیش‌برداری از بیانات از جستجوی موضوعی و واژگانی پرهیز شده است؛ زیرا اولاً، هدف، دستیابی به نظام فکری و نگاه جامع مقام معظم رهبری در مورد اقتصاد مردمی بود و ثانیاً جستجوی موضوعی، همه موارد مورد نیاز سرفصل‌های کتاب را پوشش نمی‌دهد؛ زیرا گاهی قسمت‌هایی از بیانات مشاهده می‌شد که اصلاً واژگان مرتبط با موضوع در آن به کار نرفته بود، اما بسیار به موضوع ربط پیدا می‌کرد. آنگاه با استفاده از سه مرحله کدگذاری، بخش‌های مربوط به موضوع پژوهش دسته‌بندی شده و هر کدام ذیل مضمون کلی تری قرار گرفتند. سپس مضامین پایه و محوری مورد تحلیل قرار گرفتند. این تحلیل مطابق با مدلول مطابقی یا مدلول التزامی کلام مقام معظم

رهبری هستند که در هر کدام، ربط و نسبت آن با موضوع کتاب و تقسیم‌بندی‌های آن بیان شده است.

در این روش از عنوان زدن و کدگذاری گزاره‌ها خودداری شده است، زیرا با عنوان زدن به یک بند، نکاتی که می‌توان از آن بند استخراج کرد محدود به عنوان می‌شود. وقتی محقق می‌تواند آزادانه مطالب برداشتی از گزاره را در چند سطر بیان کند، از نظر بیان مطالب و ارتباط آن‌ها و اظهارنظر در باب گزاره‌ها دست او بازتر خواهد بود و قدرت نوآوری و بسط در موضوع افزایش می‌یابد. کار دیگری که انجام شده است اینکه جمع‌بندی به زبان علمی و با یک دسته‌بندی منطقی بیان شده است. به‌علاوه سعی شده است علاوه بر مدلول مطابقی گزاره‌ها گاهی از مدلول التزامی گزاره‌ها نیز استفاده گردد که این کار علاوه بر بسط نظر آیت‌الله خامنه‌ای، باعث کشف زوایای پنهان سخن ایشان نیز می‌گردد. تلاش شده است در حد امکان و نیاز، شرایط زمانی و مکانی و مخاطب فرمایشات نیز در برداشتها و جمع‌بندی‌ها در نظر گرفته شود زیرا گاهی گزاره‌ها ناظر به زمان و مکان یا مخاطب خاصی اند و نمی‌توان آن را به شرایط دیگر تعمیم داد و گاهی نیز می‌توان یک گزاره را به شرایط دیگر تعمیم داد.

لازم به ذکر است بیشتر آنچه در تحلیل یافته‌ها ذکر شده است عیناً و با استفاده از واژگان و مفاهیم استفاده‌شده در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای می‌باشد ولی گاهی به جهت توضیح بیشتر و یا چینش و فهم راحت‌تر و درست‌تر، مطالب و نکات موردنظر مؤلف نیز در برداشتها و جمع‌بندی‌ها لحاظ و بیان شده است، البته در تمام این فرایند سعی بر آن بوده که از فهم جامع و کلی که از بیانات معظم له به‌دست آمده، غفلت نگردد. در این روش سعی بر آن بوده است که در حد امکان منظومه فکری مقام معظم رهبری در باب موضوع مورد بررسی به‌طور کامل به دست آید.

همان‌طور که در بررسی آثار منتشر شده در زمینه اقتصاد مردم‌محور ذکر شد، در موضوع مورد بحث سعی شده است کلیه مطالعات داخلی مستقیم و غیرمستقیم و برخی مطالعات خارجی مرتبط مورد بررسی قرار گیرد تا با نگاهی جامع، نوآوری مورد استفاده در این کتاب اعمال گردد. از مجموع بررسی‌های انجام شده می‌توان گفت: اولاً، در این آثار غالباً مبانی این بحث از منظر مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار نگرفته بود، لذا منظومه کامل فکری ایشان در موضوع مذکور استخراج نگردیده بود.

ثانیاً، در برخی از آن‌ها صرفاً گزاره‌ها جمع‌آوری شده و بعد از انتخاب عنوان برای آن‌ها، گزاره‌های دارای عنوان مشابه ذیل یک عنوان کلی‌تر ذکر شده بود که این کار در جای خود، کار پسندیده و مطلوبی است، اما از آنجاکه محقق جمع‌بندی خود از گزاره‌ها را ارائه نمی‌دهد و پس‌وپیش و تقدم و تأخر گزاره‌ها و مطالب آن‌ها را توضیح نمی‌دهد، نمی‌تواند بیانگر الگو و مدلی در این زمینه باشد. همچنین در برخی دیگر از آثار مذکور، پاسخ‌هایی بسیار مختصر به سؤالات این کتاب داده شده بود و از طرفی سؤالاتی که به آن‌ها پرداخته شده بود، ناظر به همه جنبه‌های اقتصاد مردم‌محور که در این کتاب به آن‌ها پرداخته شده است، نبود.

فرایند پژوهش

روش تحلیل مضمون، از روش‌هایی است که اساساً مستقل از جایگاه نظری یا معرفت‌شناسی خاصی است و در طیف گسترده‌ای از روش‌های نظری و معرفت‌شناسی می‌توان از آن استفاده کرد. از این‌رو، ابزار تحقیقاتی منعطف و مفیدی است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل، می‌توان از آن استفاده کرد. تحلیل مضمون روشی برای شناسایی، تحلیل، گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun & Clarke, 2006). نقل از مختاریان پور، (۱۳۹۱: ۱۶۳). همچنین تحلیل مضمون روشی است که هم برای بیان واقعیت و هم برای تبیین آن به کار می‌رود. البته، به دلیل ماهیت تفسیری تحلیل مضمون، باید به روایی و پایایی آن بیشتر توجه شود؛ این امر، مستلزم به‌کارگیری کدگذاران مستقل است و باعث می‌شود تحلیل مضمون در مقایسه با سایر روش‌های کیفی، دقت و زمان بیشتری طلب کند.

فرایند کامل تحلیل مضمون را می‌توان به سه مرحله کلان، شش گام و بیست اقدام تقسیم نمود (عابدی جعفری و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۷۸). فرایند گام‌به‌گام تحلیل مضمون و تحلیل شبکه مضامین در جدول ذیل قابل مشاهده است.

جدول ۱-۲: فرایند تحلیل مضمون

مرحله	گام	اقدام
۱. تجزیه و توصیف متن	۱- آشنا شدن با متن	- مکتوب کردن داده‌ها در صورت لزوم - مطالعه اولیه و مطالعه مجدد داده‌ها - نوشتن ایده‌های اولیه
	۲- ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری	- پیشنهاد چارچوب کدگذاری و تهیه قالب مضامین - تفکیک متن به بخش‌های کوچک‌تر - کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها
	۳- جست‌وجو و شناخت مضامین	- تطبیق دادن کدها با قالب مضامین - استخراج مضامین از بخش‌های کدگذاشته متن - پالایش و بازبینی مضامین
۲. تشریح و تفسیر متن	۴- ترسیم شبکه مضامین	- بررسی و کنترل همخوانی مضامین با کدهای مستخرج - مرتب کردن مضامین - انتخاب مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر - ترسیم نقشه‌های (مضامین - اصلاح و تأیید شبکه‌های مضامین)
	۵- تحلیل شبکه مضامین	- تعریف و نام‌گذاری مضامین - توصیف و توضیح شبکه مضامین
۳. ترکیب و ادغام متن	۶- تدوین گزارش	- تلخیص شبکه مضامین و بیان مختصر و صریح آن - استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها - مرتبط کردن نتایج تحلیل با مسائل و مبانی نظری - نوشتن گزارش علمی و تخصصی از تحلیل‌ها

مراحل سه‌گانه تحلیل مضمون در ادامه توضیح داده شده‌اند. تحلیل مضمون فراگردی است که در طول زمان انجام می‌پذیرد. به علاوه تحلیل مضمون فراگردی بازگشتی است که در آن حرکت به عقب و جلو در بین مراحل ذکر شده وجود دارد (Braun & Clarke, 2006).

۱. کدگذاری توصیفی

این مرحله شامل ایجاد کدهای اولیه از داده‌ها است. کدها یک ویژگی داده‌ها را معرفی می‌نمایند که به نظر تحلیل‌گر جالب می‌رسد. داده‌های کدگذاری شده از واحدهای تحلیل (تم-ها) متفاوت هستند (Braun & Clarke, 2006).

تحلیل بیانات ♦ ۲۹

مایلز و هوبرمن^۱ (۱۹۹۴)، کدگذاری را ماده اولیه تحلیل می‌دانند. این مرحله اولین گام در راستای سازماندهی اطلاعات به دسته‌های بامعنی می‌باشد. در طول این مرحله، به طور اساسی به خلق مفاهیم از داده‌ها پرداخته می‌شود. این گام شامل بخش‌بندی جملات یا پاراگراف‌ها به طبقه‌ها و الصاق یک اصطلاح به این دسته‌ها می‌باشد. در حقیقت، کدگذاری، به عنوان ساده‌سازی داده‌ها یا کاهش آن‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها به دسته‌های کلی‌تر و ساده‌تر می‌باشد.

در مطالعه حاضر پس از جمع‌آوری گزاره‌های مربوط به مباحث اقتصاد مردمی از بیانات مقام معظم رهبری، در گام اول از انجام روش تحلیل مضمون، برای هر گزاره یک مضمون اولیه که مفهوم و خلاصه هر گزاره را بیان می‌کند، نوشته شد. نمونه مضامین اولیه حاصل کدگذاری توصیفی در جدول شماره (۲-۲) قابل مشاهده است.

جدول ۲-۲: کدگذاری توصیفی

مخاطب و زمان	مضمون اولیه	گزاره	کد
۱	آزادی اقتصادی در مکتب سرمایه‌داری	بهترین راه برای اینکه آزادی اقتصادی تأمین بشود در یک جامعه اسلامی، این است که حکومت اسلامی و دولت اسلامی سیاستی اتخاذ بکنند و قوانینی وضع بکنند که بر طبق آن قوانین همه افراد در جامعه اسلامی قادر باشند آزادانه فعالیت اقتصادی کنند و همه قشرهای مردم از فعالیت اقتصادی خود بتوانند بهره‌مند بشوند. این یکی از آن وجوه امتیاز و جدائی بین نظام اسلامی در اقتصاد و نظام‌های غربی است. در نظام‌های غربی اگرچه به حساب ادعا، به حسب قوانین معمولی و اساسی مردم آزادند که فعالیت اقتصادی داشته باشند، اما در حقیقت این آزادی متعلق به همه مردم نیست. این منابع عظیم ثروت، این دریاها، این منابع طبیعی، این دشت‌های حاصلخیز، این معادن، این همه امکاناتی که جزو ثروت‌های عمومی جامعه محسوب می‌شود، این‌ها این‌جور نیست که راحت در اختیار همه قشرهای جامعه قرار بگیرد و هرکسی بتواند بر روی آن بهره‌برداری و کار بکند و منتفع بشود. بلکه آن کسانی عملاً و واقعاً آزادند که دارای ثروت‌های انباشته و زیاد هستند که سررشته اقتصاد جامعه، بلکه حتی خواهم گفت سررشته	۱

کد	گزاره	مضمون اولیه	مخاطب و زمان
	سیاست جامعه و اداره جامعه در دست آن‌هاست. آن‌ها هستند که در حقیقت از منابع ثروت استفاده می‌کنند و بر آن‌ها تسلط و سیطره دارند و استفاده و بهره‌برداری را آن‌ها می‌کنند و آن‌ها فضا را برای استفاده عموم جامعه تنگ کردند.		
۲	هیچ‌گاه اجازه داده نمی‌شود در اسلام که فعالیت آزاد اقتصادی موجب دست‌درازی به سرنوشت سیاسی جامعه و دخالت در بافت سیاسی و تشکیلات سیاسی جامعه بشود؛ سرمایه‌سالاری. آن چیزی که امروز در کشورهای سرمایه‌داری غرب به قوت هرچه تمام‌تر وجود دارد. سرمایه‌دارهای بزرگ در حقیقت اداره‌کنندگان حقیقی و دست‌های پشت پرده در نظام سیاسی کشورهای بزرگ‌اند. البته بعضی از عناصرشان در داخل حکومت‌ها هم راه پیدا می‌کنند؛ مثل همین نظام‌هایی که امروز هستند، نظام آمریکا و غیر او که عناصری از حکومت خودشان عضو سرمایه‌دارهایند؛ خودشان جزو سهامدارهای بزرگ کمپانی‌های نفتی یا غیرنفتی و بقیه شرکت‌های بزرگ هستند؛ و یا اینکه حتی در حکومت‌ها هم شرکت نداشته باشند، اما در پشت پرده، انتخابات در اختیار آن‌هاست، تعیین رئیس‌جمهور با کمک آن‌هاست، پیش رفتن و پس رفتن یک شخصیت در صحنه سیاست، در سنا، در مجلس نمایندگان در اختیار آن‌هاست، قوانینی که وضع می‌شود، با نظر آن‌هاست، طبق مصلحت آن‌هاست. این چیزی که امروز در دنیای غرب وجود دارد که به اعتقاد بنده دنیای غرب را باید دنیای سرمایه‌سالاری گفت. کاپیتالیسم به معنای سرمایه‌داری شاید خیلی دقیق نباشد؛ سرمایه‌گرایی، سرمایه‌سالاری، آقایی سرمایه و سرمایه‌دار، آقایی کمپانی‌ها و ثروتمندها و پولدارها بر امور جامعه، این است که شاخصه بزرگ دنیا، سرمایه‌داری غرب را امروز به وجود آورده و این هم از نظر اسلام مردود است و هر چیزی که به این منتهی بشود، باید جلوی آن گرفته شود.	آزادی اقتصادی در مکتب سرمایه‌داری	۱
۳	از مسئله آزادی اقتصادی در اسلام سوءاستفاده‌های زیادی هم شده است. از طرفی طرفداران مکاتب چپ سوءاستفاده کردند و گفتند اسلام طرفدار اقتصاد آزاد است و بنابراین طرفدار استثمار است و اسلام را به این بهانه کوبیدند. عده‌ای از افرادی که مایل بودند از اسلام دفاع کنند، اما تفکر عمیق اسلامی را	آزادی اقتصادی در مکتب اسلام	۱

تحلیل بیانات ♦ ۳۱

کد	گزاره	مضمون اولیه	مخاطب و زمان
	هم درست نمی‌دانستند، آن‌ها هم سوءاستفاده یا اشتباه کردند، از ترس حمله گروه‌های چپ به کلی آزادی فعالیت اقتصادی در اسلام را نفی کردند و منکر شدند که در اسلام چیزی به نام آزادی اقتصادی وجود دارد. یک عده هم عملاً سوءاستفاده کردند؛ یعنی در سایه آزادی‌های اقتصادی در اسلام جیب‌های خودشان را پر کردند و چه پیش از پیروزی انقلاب که البته نظام آن روز را بیشتر تشویق می‌کرد و چه حتی بعد از پیروزی نظام اسلامی از آزادی‌هایی که بود، سوءاستفاده کردند و بر ثروت‌ها و اندوخته‌ها و سوءاستفاده‌های خودشان هرچه خواستند، افزودند.		
۴	اگر ما می‌گوییم و معتقدیم که آزادی اقتصادی در اسلام هست، این آزادی اقتصادی به هیچ‌وجه نباید تشبیه بشود به آزادی اقتصادی در دنیای سرمایه‌داری غرب. دو نوع چیز، دو نوع آزادی، دو نوع تلاش اقتصادی وجود دارد؛ آنچه امروز در غرب هست که من مقداری بیشتر شرح خواهم داد، مورد قبول اسلام نیست و سرمایه‌داری به معنای غربی آن، به هیچ‌وجه از نظر اسلام امضا و تأیید نشده، بلکه حتی با آن مبارزه و مقابله جدی هم در احکام فراوان صورت گرفته است. این اولین نکته که هم کسانی که مایل‌اند راجع به این مسئله فکر کنند و هم کسانی که سخنانی را در زمینه اقتصاد آزاد و مالکیت خصوصی می‌شنوند، از اول این را بدانند که آنچه در باب اسلام گفته می‌شود، الگوی آن در نظام کاپیتالیستی غربی و سرمایه‌داری‌های موجود دنیا نیست؛ آن چیز دیگری است و این چیز دیگری.	آزادی اقتصادی در مکتب اسلام	۱
۵	اگر آزادی فعالیت‌های اقتصادی را این‌جور معنا کنیم که آن کسانی که قدرت فعالیت و مانور اقتصادی دارند، این‌ها آزادند، هرچه خواستند تولید کنند، هر جور خواستند عرضه کنند، هر وقت خواستند توزیع کنند، هر جور خواستند بفروشند، هر جور خواستند مصرف کنند، این یقیناً نظر اسلام نیست. اسلام در کنار آزادی اقتصادی و مالکیت خصوصی که به همه افراد جامعه اعطا کرده و داده، نظارت و کنترل دقیق دستگاه حاکمیت را هم بر همه این‌ها لازم دانسته. یعنی باید دستگاه حکومت مراقب باشد که از این آزادی‌ها سوءاستفاده نشود. حتی در مصرف باید مراقبت بشود که اسراف به وجود نیاید. البته اسراف در یک حدی فقط یک گناه شخصی است. شما اگر در داخل	آزادی اقتصادی در مکتب اسلام	۱

مخاطب و زمان	مضمون اولیه	گزاره	کد
		<p>منزلتان یک چیزی را به صورت مسرفانه مصرف کردید، این یک فعل حرام است فقط، یک کار گناه است، چون اسراف کار خلاف است، کار حرام است، یک کار حرامی کردید؛ اما اگر همین کار حرام به حدی رسید و به کیفیتی درآمد که نظام اقتصادی جامعه را تهدید می کند، در جامعه فقر را گسترش می دهد، مایه محرومیت قشرهای عظیمی از مردم می شود، اشیاء و اجناسی را که با زحمت زیاد و با شرکت عمومی تولید می شود، این ها را به فنا و نابودی تهدید می کند، آن وقت دولت اسلامی وظیفه دارد، تکلیف دارد که بیاید در مقابل این اسراف و در مقابل این زیاده روی و تضییع اموال بایستد.</p>	
۱	آزادی اقتصادی در مکتب اسلام	<p>هیچ گاه اجازه داده نمی شود در اسلام که فعالیت آزاد اقتصادی موجب دست درازی به سرنوشت سیاسی جامعه و دخالت در بافت سیاسی و تشکیلات سیاسی جامعه بشود؛ سرمایه سالاری. آن چیزی که امروز در کشورهای سرمایه داری غرب به قوت هر چه تمام تر وجود دارد. سرمایه دارهای بزرگ در حقیقت اداره کنندگان حقیقی و دست های پشت پرده در نظام سیاسی کشورهای بزرگ اند. البته بعضی از عناصرشان در داخل حکومت ها هم راه پیدا می کنند؛ مثل همین نظام هایی که امروز هستند، نظام آمریکا و غیر او که عناصری از حکومت خودشان عضو سرمایه دارهایند؛ خودشان جزو سهامدارهای بزرگ کمپانی های نفتی یا غیرنفتی و بقیه شرکت های بزرگ هستند؛ و یا اینکه حتی در حکومت ها هم شرکت نداشته باشند، اما در پشت پرده، انتخابات در اختیار آن هاست، تعیین رئیس جمهور با کمک آن هاست، پیش رفتن و پس رفتن یک شخصیت در صحنه سیاست، در سنا، در مجلس نمایندگان در اختیار آن هاست، قوانینی که وضع می شود، با نظر آن هاست، طبق مصلحت آن هاست. این چیزی که امروز در دنیای غرب وجود دارد که به اعتقاد بنده دنیای غرب را باید دنیای سرمایه سالاری گفت. کاپیتالیسم به معنای سرمایه داری شاید خیلی دقیق نباشد؛ سرمایه گرایی، سرمایه سالاری، آقایی سرمایه و سرمایه دار، آقایی کمپانی ها و ثروتمندها و پولدارها بر امور جامعه، این است که شاخصه بزرگ دنیا سرمایه داری غرب را امروز به وجود آورده و این هم از نظر اسلام مردود است و هر چیزی که به این منتهی بشود، باید جلوش گرفته بشود.</p>	۶

تحلیل بیانات ♦ ۳۳

کد	گزاره	مضمون اولیه	مخاطب و زمان
۷	بهترین راه برای اینکه آزادی اقتصادی تأمین بشود در یک جامعه اسلامی، این است که حکومت اسلامی و دولت اسلامی سیاستی اتخاذ بکنند و قوانینی وضع بکنند که بر طبق آن قوانین همه افراد در جامعه اسلامی قادر باشند آزادانه فعالیت اقتصادی کنند و همه قشرهای مردم از فعالیت اقتصادی خود بتوانند بهره‌مند بشوند.	راه تأمین آزادی اقتصادی در اسلام	۱
۸	پس راه اینکه ما اقتصاد آزاد را به معنای حقیقی خودش در جامعه به وجود بیاوریم، این است که از این انحصار جلوگیری کنیم. امکانی در جامعه به وجود بیاید که اغلب افراد جامعه، بیشتر قشرهای جامعه یا همه کسانی که قدرت کاردارند، این‌ها بتوانند از امکانات طبیعی، از زمین، از دریا، از انفال، از دشت‌ها، از مراتع استفاده کنند.	راه تأمین آزادی اقتصادی در اسلام	۱
۹	این حدیث معروفی که از قول امیرالمؤمنین (ع) نقل می‌شود که البته بنده سند آن را درست نمی‌دانم که می‌فرماید: یعنی هیچ‌جا هیچ نعمت فراوان و انباشته‌ای را ندیدم، مگر اینکه در کنار آن یک حق ضایع شده‌ای را دیدم. این حدیث یک معنای دقیق و لطیفی دارد که ناظر به همین مطلبی است که عرض شد. بعضی تصور کردند معنای این حدیث این است که هر جا نعمت زیادی هست، این در حقیقت دزدی و غصب از یک عده است؛ پس در کنار آن غاصب، یک عده مردم ضعیف هستند. بعد اشکال کردند به این حدیث که نه، ما می‌بینیم کسانی ثروت‌هایی دارند که از راه دزدی و غصب هم نیست، از راه تلاش است. این نیست معنای حدیث. معنای حدیث به حسب آنچه به ذهن بنده می‌آید، این است که آنجایی که نعمت فراوانی هست، ثروت زیادی هست، امکانات زیادی هست، خود ثروت، خود نعمت موفور، در حقیقت امکانات کسب درآمد بیشتر را به آن صاحب ثروت می‌بخشد و به همان نسبت این امکان را از دسترس دیگران دورنگه می‌دارد. آن کسی که دارای یک سرمایه زیادی در جامعه هست، او بیشتر می‌تواند تولید ثروت بکند و از ثروت‌های معمولی مرده افتاده متعلق به عموم مردم بیشتر می‌تواند استفاده کند تا آدم فقیر. پس هر جا نعمت زیادی هست، فرصت‌ها در اختیار اوست، امکانات در اختیار اوست، میدان تلاش اقتصادی در اختیار اوست، قوانین در	راه تأمین آزادی اقتصادی در اسلام	۱

کد	گزاره	مضمون اولیه	مخاطب و زمان
	غالب کشورها بر طبق نظر او و این طبقه به وجود می‌آید. بنابراین فرصت از دست اکثریت مردم که آن ثروت را ندارند، گرفته می‌شود. بنابراین، این حرف، این حدیث، چه مستند به مولای متقیان باشد یا نباشد، مضمون، مضمون درستی است.		
۱۰	اگر آزادی فعالیت‌های اقتصادی را این جور معنا کنیم که آن کسانی که قدرت فعالیت و مانور اقتصادی دارند، این‌ها آزادند، هر چه خواستند تولید کنند، هر جور خواستند عرضه کنند، هر وقت خواستند توزیع کنند، هر جور خواستند بفروشند، هر جور خواستند مصرف کنند، این یقیناً نظر اسلام نیست. اسلام در کنار آزادی اقتصادی و مالکیت خصوصی که به همه افراد جامعه اعطا کرده و داده، نظارت و کنترل دقیق دستگاه حاکمیت را هم بر همه این‌ها لازم دانسته. یعنی باید دستگاه حکومت مراقب باشد که از این آزادی‌ها سوءاستفاده نشود. حتی در مصرف باید مراقبت بشود که اسراف به وجود نیاید. البته اسراف در یک حدی فقط یک گناه شخصی است. شما اگر در داخل منزلتان یک چیزی را به صورت مسرفانه مصرف کردید، این یک فعل حرام است فقط، یک کار گناه است، چون اسراف، کار خلاف است، کار حرام است، یک کار حرامی کردید. اما اگر همین کار حرام به حدی رسید و به کیفیتی درآمد که نظام اقتصادی جامعه را تهدید می‌کند، در جامعه فقر را گسترش می‌دهد، مایه محرومیت قشرهای عظیمی از مردم می‌شود، اشیاء و اجناسی را که با زحمت زیاد و با شرکت عمومی تولید می‌شود، این‌ها را به فنا و نابودی تهدید می‌کند، آن وقت دولت اسلامی وظیفه دارد، تکلیف دارد که بیاید در مقابل این اسراف و در مقابل این زیاده‌روی و تضييع اموال بایستد.	راه تأمین آزادی اقتصادی در اسلام	۱

۲. کدگذاری تفسیری

این مرحله شامل دسته‌بندی کدهای مختلف در قالب مضمون‌های پایه و مرتب کردن همه خلاصه داده‌های کدگذاری شده در قالب مضمون‌های مشخص شده است. در واقع محقق، تحلیل کدهای خود را شروع کرده و در نظر می‌گیرد که چگونه کدهای مختلف می‌توانند برای ایجاد یک مضمون کلی ترکیب شوند (Braun & Clarke, 2006). در این مرحله برخی از کدهای اولیه مضمون‌های اصلی را شکل می‌دهند، در حالی که

تحلیل بیانات ♦ ۳۵

برخی دیگر مضمون‌های فرعی را شکل داده و مابقی نیز حذف می‌شوند.
مضامین پایه حاصل از کدگذاری تفسیری در مطالعه حاضر در جدول (۲-۳) قابل مشاهده است.

جدول ۲-۳: کدگذاری تفسیری

مضامین پایه	کد اولیه
تعریف آزادی اقتصادی	۶-۵-۴-۳-۲-۱
راه تأمین آزادی اقتصادی در اسلام	۱۰-۹-۸-۷
نقش دولت در تحقق آزادی اقتصادی	۱۸-۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱ ۲۱-۲۰-۱۹-
اتفاق و نقش آن در تحقق اقتصاد مردم‌محور	۲۹-۲۸-۲۷-۲۶-۲۵-۲۴-۲۳-۲۲ ۳۳-۳۲-۳۱-۳۰-
حدود آزادی اقتصادی در اسلام	۳۶-۳۵-۳۴
ضرورت‌های راهبردی اقتصاد مردم‌محور	- ۴۵-۴۳-۴۱-۴۰-۳۹-۳۸-۳۷ ۴۸-۴۷-۴۶
ضرورت‌های اقتصادی اقتصاد مردم‌محور	۵۳-۵۲-۵۱-۵۰-۴۹-۴۴-۴۲
اصل ۴۴ قانون اساسی و مردمی شدن اقتصاد	۵۶-۵۵-۵۴
سیاست‌های کلی اصل ۴۴، حرکت در جهت اقتصاد مردم‌محور	۶۴-۶۳-۶۲-۶۱-۶۰-۵۹-۵۸-۵۷ ۷۰-۶۹-۶۸-۶۷-۶۶-۶۵-
الزامات اجرایی قوه مقننه در تحقق اقتصاد مردم‌محور	۷۲-۷۱
الزامات اجرایی دولت در تحقق اقتصاد مردم‌محور	۸۰-۷۹-۷۸-۷۷-۷۶-۷۵-۷۴-۷۳ - ۸۷-۸۶-۸۵-۸۴-۸۳-۸۲-۸۱- ۹۴-۹۳-۹۲-۹۱-۹۰-۸۹-۸۸
الزامات اجرایی قوه قضائیه در تحقق اقتصاد مردم‌محور	۹۶-۹۵
الزامات اجرایی مشترک سه قوه در تحقق اقتصاد مردم‌محور	۹۸-۹۷

۳. کدگذاری یکپارچه

این مرحله زمانی شروع می‌شود که یک نقشه رضایت‌بخش از مضامین وجود داشته باشد. محقق در این مرحله، مضمون‌هایی را که برای تحلیل ارائه کرده، تعریف کرده و مورد بازبینی مجدد قرار می‌دهد، سپس داده‌های داخل آن‌ها را تحلیل می‌کند. به وسیله تعریف و بازبینی کردن، ماهیت آن چیزی که یک مضمون در مورد آن بحث می‌کند مشخص شده و تعیین می‌گردد که هر مضمون کدام جنبه از داده‌ها را در خود